

A vajdasági magyarság helyzete

Bevezető értékelés a vajdasági magyar civil szervezetek Újvidéken megtartott tanácskozásán (2007. november 3-án *)

2007. november elején – mint a tömegtájékoztató eszközökből értesülhettünk – a Vajdaságba látogat az Európa Tanács (ET) megfigyelő bizottsága. A bizottság látogatásának célja, hogy az ET-nek jelentést tegyen arról, mennyiben tett eleget Szerbia nemzetközi kötelezettségeinek, a vajdasági nemzeti kisebbségek helyzete, jogai megvalósulása, a kisebbségi médiumok, valamint a kisebbségellenes és neonáci kilengések megszüntetése érdekében. A megfigyelő bizottság tagjai nemcsak a vajdasági kormányzat illetékeseivel találkoznak, hanem a nemzeti közösségek, a médiumok és a civil szektor képviselőivel is.

Az utóbbi időben a vajdasági nemzeti kisebbségek helyzetéről eltérő értékelések hangzottak el. Egyes értékelések szerint „a kisebbségek helyzete jobb, mint két és fél évvel ezelőtt”¹, mások szerint „a vajdasági magyarság helyzete az elmúlt három évben nem rosszabbodott”². Vannak azonban olyan értékelések is, hogy „romlik a vajdasági magyarok helyzete”³, sőt olyanok is, hogy „a romlás folyamatos”⁴.

Tanácskozásunk célja, hogy az általunk ismert adatok tekintetében tárgyilagosan értékeljük a vajdasági magyarság mostani helyzetét. Milošević alatt a helyzetünk katasztrófálisan leromlott. Ezt szinte senki sem vitatja. Most fel kell (ene) mérnünk, hogy a 2000. október 5-i hatalomváltás óta eltelt hét év után történt-e bármilyen előrelépés a nemzeti kisebbségek, így a vajdasági magyarság helyzete alakulását illetően?

A cél, hogy megfogalmazzunk egy tömör dokumentumot a vajdasági magyarok helyzetéről, amelyet átnyújtunk az ET küldötteinek. A kezdeményező értékelése szerint ugyanis a helyzetünkkel kapcsolatban eltérő, esetenként elfogadhatatlan vélemények kerülnek a nemzetközi fórumok elé, amelyek ennek következtében ránk nézve rossz döntéseket fogadnak el.

Legutóbb az Európai Parlament (EP) – 2007. október 25-én Strasbourgban – jelentést fogadott el az Európai Unió (EU) és Szerbia viszonyáról.

A **Jelko Kacin** szlovén liberális EP-képviselő által készített jelentés derűlátó – vélhetően a Vajdasághoz fűződő szlovén gazdasági érdekek

pártolása okán is –, nevezetesen „Szerbiának sikerült javítania az etnikumok közötti kapcsolatokat, különösen a Vajdaságban, ahol csökkent az etnikai villongások száma, ha nem is szűntek meg teljesen”. Az EP arra kérte a szerb hatóságokat, „tegyenek további intézkedéseket a többetnikumú Vajdaságban élő nemzeti kisebbségek fejlődésének előmozdítása és a békés együttélés érdekében”. Emellett „biztosítsák, hogy a rendőrség, az ügyészség, a bíróságok és más állami szervek etnikai szempontból semlegesen járjanak el”. A parlament „felhívta ezen intézményekbe vetett megfelelő bizalmának kiépítése érdekében biztosítsák, hogy az etnikai összetétel megfelelőképp tükröződjék e hatóságok személyzetében”⁵.

Pásztor Bálint, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) köztársasági képviselője a Magyar Szónak adott nyilatkozatában hangsúlyozta: „Azért tartja nagyon fontosnak ennek a jelentésnek az elfogadását, mert ritkán adódik alkalom arra, hogy az EP-ben elfogadott, Szerbiával kapcsolatos dokumentumok kapcsán a nemzeti kisebbségek autentikus képviselőinek a véleményét is kikérjék”⁶.

– Kacinnal augusztus 27-én volt alkalom beszélni. Elmondtam neki, hogy a vajdasági magyarságnak négy súlyos problémája van, és fontosnak tartjuk, hogy jelentése tartalmazza ezeknek a problémáknak a fölvetését, mint olyan problémákat, amelyeket a szerb kormány már évek óta nem hajlandó megoldani. Ezek a nemzeti tanácsokról szóló törvény meghozatala, a médiaprivatizáció, a részarányos foglalkoztatás és azon művelődési intézmények finanszírozásának kérdése, amelyek tartományi jelentőségűek – mondta Pásztor⁷.

A VMSZ képviselőjének szavai szerint a magyar EP-képviselők tevékeny közreműködésével a felvetett négy problémából kettő belekerült a jelentésbe: Az első, hogy a szerb államnak biztosítania kell a részarányos foglalkoztatást, hogy az etnikai összetétel megfelelőképpen tükröződjön az állami szervezetben foglalkoztatottaknál. A második a nemzeti tanácsokra vonatkozó törvény meghozatala.

Korhecz Tamás tartományi kisebbségi titkár a Građanski listnek nyilatkozva úgy értékelte, hogy a vajdasági kisebbségek helyzete sokkal jobb, mint 2000. október 5. előtt volt. Ez elsősorban az alkotmánnyal és a törvénnyel szavatolt jogokra vonatkozik, ami korábban elképzelhetetlen volt. Szerinte e téren legtöbbit a tartományi kormány és a parlament tett a toleranciaprogramokkal, amelyekbe tevékenyen bekapcsolódott az ifjúság⁸.

Józsa László, a megszűnt mandátumú Magyar Nemzeti Tanács elnöke és a kisebbségek nemzeti tanácsainak koordinátora ugyancsak javulást lát a kisebbségek helyzetében, de rámutatott arra is, hogy hiányzik az őszinte kommunikáció a szerb kormány és a nemzeti tanácsok között, konkrétan a testületek megválasztására, valamint hatáskörére és pénzelésére vonatkozó törvény meghozatalának késleltetésére utalt⁹.

A két tisztségviselő indokolatlanul, számadatok nélkül állítja, hogy a kisebbségek helyzete most jobb, mint korábban.

A hatalmi szervek és a hozzájuk simuló politikusok azt szeretnék bemutatni Magyarországra, az EU, az ET és a világ felé, hogy nagymértékben javult a kisebbségek (és elsősorban a magyarok) helyzete Szerbiában. A magyarverések számának csökkenése nem jelent javulást, hiszen a megfélemlített áldozatok – a szabálysértési és büntető eljárások elmaradása vagy elhúzódása miatt – sok esetben nem vállalják a feljelentéssel járó bonyodalmakat, de nem is lehet helyzetünk értékelésének egyetlen kritériuma. A valóság ennél sokkal bonyolultabb, és egy reális kép a vajdasági kisebbségek jelenlegi helyzetéről mást mutat.

Ezért végső ideje tehát, hogy nyílt és egyenes vitát nyissunk helyzetünkről és megfogalmazzuk azokat a követeléseket, amelyeket a mindenkori szerb hatalom, a vajdasági magyar politikai pártok és nem utolsósorban az anyaország felé támasztunk. Nem siránkoznunk kell, hanem a szerb politika megváltozásán dolgozni, és ehhez kérni a nemzetközi támogatást is. **A „kiegyensúlyozott” Kacin-jelentésért való felelősség pedig azokat terheli, akik az előkészítésében részt vettek.**

Hogyan is viszonyul Szerbia a kisebbségei iránt?

Az elemzők szerint Szerbiában egy újabb politikai válság jelei mutatkoznak, mert Szerbia túlságosan el van foglalva Kosovóval és a háborús bűnökkel vádolt személyek ki(nem)adatásával. Ismét erősödően van a nagyszerb nacionalizmus, a fasizmus és az

idegengyűlölet. Erről tanúskodnak a 2007. október 7-i újvidéki események is, amikor a rendőrség lefogta a Nemzeti Front nevű szervezet vezetőjét és mintegy húsz társát, mivel kövel megdobálták az újfasiszta eszmék térnyerése ellen tiltakozók menetét, s több embert megsebesítettek.

A civil emberjogi (belföldi és külföldi) szervezetek körében az a vélemény alakult ki, hogy Szerbia nem folytat aktív kisebbségpolitikát, mi több, a nemzeti kisebbségek problémáival nem is igen foglalkozik.

Ezt a megállapítást támasztják alá azok a tények, hogy Szerbiának a mai napig nincsen a kisebbségi jogokkal és szabadságokkal foglalkozó törvénye, hogy öt év után sem került sor a nemzeti tanácsok megválasztásáról szóló törvény meghozatalára, és hogy Szerbiában nincs intézményesen megoldva a kisebbségek képviselete a hatalmi szervekben stb.

A nemzeti kisebbségek helyzetéről nincsen tudományos felmérés, az egyes kormányzati szervek által készült elemzések és információk pedig főleg a napi politika érdekeit szolgálják. A Vajdaságban mintegy két évtizede nem létezik olyan önálló és független intézmény, amelyik a nemzeti közösségek helyzetével, jogainak és szabadságjogainak megvalósításával foglalkozna, habár erre igény mutatkozik, és teljesen természetes lenne, ha a tartományban működne egy ilyen intézmény, tekintettel annak többnemzetiségű jellegére, hagyományaira stb. Itt meg kell említeni azt is, hogy 2007-ben már Románia is létrehozott egy Kisebbségkutató Intézetet, amelynek egy kolozsvári magyar szociológus lett az igazgatója.

A 2004. szeptember 16-i kormányrendelet alapján felállított, Vojislav Koštunica szerb miniszterelnök vezette Köztársasági Kisebbségügyi Tanács – a jellegénél és összetételénél fogva – nem fejtett ki különösebb tevékenységet, amely elősegítette volna a kisebbségek helyzetének javítását. A gyakorlatban – szárnya alá véve a kisebbségi nemzeti tanácsok elnökeit – a politikai „kézi vezérlés” legfőbb intézményévé vált. Nem ismeretes, hogy a magyar nemzeti kisebbség nemzeti szimbólumainak (2005. december 23-án való) meghatározásán kívül hozott volna valamilyen fontosabb döntést. (Más dolog, hogy több községben még ezt a határozatot sem tartják tiszteletben, például Nagybecskerekén¹⁰.)

A szerb kormány a 2006. június 22-én felállított Ember- és Kisebbségjogi Szolgálat megalakításával elmulasztotta az alkalmat – szándékosan vagy akaratlanul –, hogy (akár hat évvel is a hatalomváltás után) emberjogi és kisebbségi minisztériumot hozzon létre és ezzel Szerbiában – legalább közigazgatásilag – kellő szintre emelje az emberi és kisebbségi jogok védelmét.

A döntést sokan úgy értelmezték, hogy a Koštunica-kormány továbbra sem szándékozik kellő szinten kezelni a nemzeti kisebbségi közösségekhez tartozó nem kiszámú lakosság helyzetét és problémáit. Nem csoda, hogy a Vojislav Koštunica szerb kormányfő közvetlen munkatársainak körébe tartozó Petar Lađević irányította (szak)szolgálat immár csaknem másfél éves létezése alatt nem tudott felmutatni említésre méltó eredményt.

Vojislav Koštunica, az új/régi miniszterelnök 2007. május 15-i székfoglaló beszédében egyetlenegy mondatában sem említette azt, hogy a szerb kormány konkrétan mit kíván tenni a Szerbiában élő nemzeti kisebbségek jogainak megvalósítása, helyzete és jogállásának jobbá tétele érdekében. Mintha ez nem is igazán érdekelné a belgrádi vezetést.

Szerbiában egyébként kétféle kisebbségi politika érvényesül. Az egyik, amikor a kosovói szerbekről van szó, és a másik, amikor a többi kisebbségről. Emellett Szerbiában jelen van a kisebbségek első és második rendre való felosztása, amit Koštunica kijelentése is illusztrál: „Szerbia a saját területén Kosovo-Metohija tartományban az albán nemzeti kisebbségnek a legkiváltságosabb státust garantálja, amellyel bármelyik nemzeti kisebbség rendelkezik a világban”¹¹.

El kell jutniuk végre addig, hogy egy országban nem lehet egy kérdésnek kétfajta kezelése, mert nincs külön szerb és külön kisebbségi kérdés, a szerb lehet Kosovón és Kanizsán kisebbségi is, tehát ezt egészében kell kezelni, és nem lehet külön kosovói és másfajta szerbiai rendezés.

Amikor a vajdasági magyarok helyzetéről és problémáiról beszélünk, emlékeztetni kell, hogy még mindig a magyarok képezik Szerbiában (és a Vajdaságban) a legnagyobb lélekszámú kisebbséget, ezért a magyar kisebbség a multikulturalizmus fontos eleme. A katolikus és a református valláshoz való tartozásuk miatt a magyarok Szerbiában kettős – etnikai és vallási – kisebbséget alkotnak. Ezért nem véletlen a szerb nacionalisták mondása: „Pacifikálni kell a magyarokat, s akkor Szerbiában meg lesz oldva a kisebbségi kérdés.”

A 2002-es népszámlás adatai szerint a Vajdaságban 290 207 magyar élt, vagyis a magyarok Szerbia lakosságának a 3,9, a tartomány lakosságának pedig a 14,28%-át képezték.

Az 1991. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva a magyarok száma 2002-ig 49 284-gyel, illetve 15%-kal csökkent. Ennek okai nincsenek eléggé kikutatva, de ehhez mindenképpen hozzájárult az alacsony szaporulat és főként a fiatalok elvándorlása, valamint az asszimiláció különböző formái. Egy ekkora létszámú őshonos kisebbségnek azonban kijár a valódi nemzeti

kisebbségi autonómiára való jog. Szerbiában azonban a kettős mérce érvényesül: a kosovói szerbeknek jár a tényleges autonómia, a szerbiai kisebbségeknek viszont nem.

A becslések szerint az elvándorlás, beolvadás, vegyes házasságok, alacsony születésszám, elhalálozás következtében a magyarság jelenlegi száma 274 070-re becsülhető. Tehát ennyien vagyunk most a Vajdaságban, vagyis 16 137-tel kevesebben, mint 2002-ben. A demográfusok szerint még ez is optimista becslés.

Az előrejelzések szerint 2022-ben 200 000-es, 2032-ben pedig 150 000-es lélekszámban leszünk. Ezzel összhangban a községekben is fogy a magyar lakosság. Példaként említhetjük Újvidéket: 1991-ben 20 245 magyar volt a községben, 2002-ben már csak 15 687, ugyanakkor a község lakosainak száma 265 464-ről 299 294-re emelkedett¹².

Az 1991. és 2002. népszámlálási adatokat összehasonlító elemzés azt mutatja, hogy a tartomány lakosságának nemzeti összetétele, egészében véve, megváltozott oly módon, hogy a kisebbségi közösségekhez tartozók száma csökkent, s ezzel az összlakosságban részt vevő százalékarányuk is, míg a szerbként nyilatkozók számaránya növekedett. Vajdaságban (az említett népszámlálási adatok szerint) 170 454-el több szerb él, mint az előző időszakban (miközben a lakosság száma az elmúlt 11 évben mindössze 19 475-tel nőtt), a százalékarányuk pedig a Vajdaság lakosságában 57,21%-ról 65,05 százalékra emelkedett.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a Vajdaságnak egészében véve jelentősen megváltozott az etnikai összetétele, de azoknak a községeknek is, amelyekben a magyar nemzeti közösség tagjai képezték a többséget. Egyes községekben (Apatin, Temerin, Törökkanizsa és Bégaszentgyörgy) a magyarok közé nemzetközi segéllyel telepítették le a szerb menekülteket. Például Temerinben külön városrészt építettek nekik, a falu így veszítette el magyar többségi jellegét. (A menekültek számát, akik a Vajdaságban állandó vagy ideiglenes lakóhelyre találtak, 250 000–300 000-re becsülik, a nemzetiségi összetételük pedig azt mutatja, hogy nagy többségében szerb nemzetiségűek.)

A vajdasági magyar pártok és politikusok segélykérését és figyelmeztetését a szerb menekültek betelepítésével és ezáltal az etnikai arányok megváltoztatásával kapcsolatban a nemzetközi szervezetek nem kezelték kellő megértéssel és komolysággal, noha az első pillanattól kezdve mindenről pontos értesüléseik voltak.

A Vajdaság észak-bácskai és a Tisza jobboldali partján még mindig többséget alkotó magyar kisebbség 2007-ben csak egy legitimitásában erősen megkérdőjelezhető, érdemi jogkörrel nem rendelkező nemzeti tanácsnak nevezett intézménnyel rendelkezik nemzeti létének megéléséhez. Azok a törekvések, melyek egy működő autonómia elérését tűzték ki célul, és melyek hosszú távon is garantálni tudnák a megmaradást, rendre meghiúsultak.

Hogyan valósulnak meg kisebbségi jogaink az élet egyes területein?

1. A vajdasági magyarok gazdasági helyzete az elmúlt két évtizedben folyamatosan rosszabbodott. A magyarok nagy többsége kimaradt a magánosítási folyamatokból. Ezenkívül a magyarok, a többi nemzeti közösséghez viszonyítva, aránytalanul nagyobb számban maradtak munka nélkül, az elbocsátások és foglalkoztatás következtében, vagy éppen a nemzeti hovatartozás miatt nem kaptak munkát.

Ez a terület teljes mértékben kivizsgálatlan, és az is gondot okoz, hogy az állami szervek és szolgálatok nem rendelkeznek még a foglalkoztatottak és a munkát keresők nemzeti hovatartozásával kapcsolatos adatokkal sem.

A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) Új Esély című lapjának legújabb száma szerint a Vajdasági Nagyberuházási Alap pályázatán „a többségében magyarok lakta községek (Ada, Becse, Csóka, Kanizsa, Kishegyes, Szabadka, Topolya és Zenta) 2 milliárd 204 millió dinárt, a szórványban élők 399 millió 504 ezer dinárt nyertek el”¹³. A VMSZ ezt „sikertörténetnek” nevezi, miközben a kiosztott összeg nem éri el az Alap költségvetésének még a 10 százalékát sem, vagyis kevesebb, mint a magyarok részvétele a tartomány lakosságában (14,28%)¹⁴.

2. Szerbia Köztársaság szerveiben, a szerbiai kormányban (és az említett kisebbségügyi szolgálatban) egy magyar sem tölt be jelentősebb tisztséget, és nincs egyetlen szerbiai köztisztviselő vagy intézménynek az élén sem (kivéve a Vajdasági Erdők Köztisztviselőjét¹⁵).

A kisebbségeknek, így a magyaroknak is, a lakosságban való számarányukhoz viszonyítva nem megfelelő a képviselete a közigazgatási és az igazságügyi szervekben, az ügyészségeken és a rendőrségen, ami jelzi a szerbeknek a magyarság iránti bizalmatlanságát. Így például Szabadkán jóval a magyarság számaránya alatt van a magyar bírók aránya. Míg a lakosság 40%-a magyar, a bírónak 20%-a sem az, Topolyán ez az arány 60:25¹⁶. Az

újvidéki Községi Bíróságon csupán egy magyar bírósági írásművész van, míg korábban öt volt. A tartományi közigazgatási szervekben mindössze 46 magyar, illetve a foglalkoztatottak 6,73% volt magyar nemzetiségű¹⁷.

Habár ezek az adatok ismertek Szerbia Köztársaság és a Vajdaság Autonóm Tartomány hatóságai előtt, a magyarok részvételének javításán ezekben a szervekben az utóbbi öt évben – az üres politikai ígéreteken kívül – nem történt úgyszólván semmilyen előrehaladás.

A magyarok nem csupán az állami szervekben és az állami alapítású közvállalatokban alulreprezentáltak, de ez így van a községi önkormányzatok által létrehozott közvállalatokban is – kivéve egy-két magyar többségű községet.

Hogy ezek iránt az intézmények iránt megfelelő bizalom épüljön ki, fontos feltétel, hogy az etnikai összetétel megfelelőképp tükröződjék a hatóságok személyi állományában.

3. Hét év elmúltával a miloševići rendszer megdöntése után Szerbiában még mindig nincs intézményesen megoldva a magyar (és a többi) nemzeti közösség részvétele a politikai döntéshozatalban. Követeljük, hogy az elkövetkező helyhatósági és tartományi választásokon – az új szerb alkotmány 180. cikke 4. bekezdésének értelmében – a képviselő-testületekben tegyék lehetővé a nemzeti kisebbségek részarányos képviseletét.

Az országos politikából a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) kiszorult a 2003. december 28-án megtartott választásokon (a G17 Plusz listájáról két magyar képviselő került be a szerb parlamentbe, a magyar pártok jelöltjei közül viszont egy sem). A legutóbbi (2007. január 21-i) szerbiai parlamenti választáson – a választójogi törvény módosításával – öt magyar nemzetiségű képviselő került be a 250-es létszámú szerb parlamentbe. Ezek közül három képviselő a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ), egy a Demokrata Párt (DS), további egy pedig a Szerb Radikális Párt (SRS) listáján lett képviselő.

A VMSZ a legutóbbi (2007. január 21-i) köztársasági parlamenti választásokról szóló hivatalos adatok szerint 52 458 szavazatot kapott, mintegy kétezerrel kevesebbet, mint az alacsony részvételi aránnyal végződő 2004-es tartományi és helyhatósági választásokon. (Ezek a választásokon a vajdasági magyaroknak immár csak 40%-a szavazott magyar pártokra.)

Azzal is tisztában kell lenni, hogy a szerb pártok listáján parlamentbe jutott magyar nemzetiségű képviselők nem fogják tudni érvényesíteni a magyar közösség jogait, mivel a saját szerb pártjuk programját és érdekeit kell, hogy képviseljék.

4. A magyar nemzeti kisebbség elsőként választotta meg nemzeti tanácsát (a Magyar Nemzeti Tanácsot / MNT) Szabadkán, a 2002. szeptember 21-én tartott elektori közgyűlésen, 541 elektor részvételével (a 605 meghívott közül).

A Nemzeti Kisebbségek Jogainak és Szabadságának Törvénye szerint a kisebbségi nemzeti tanácsok jelentik a kulturális autonómiát Szerbiában. Habár a törvény maga kimondja, hogy ezeknek a szervezeteknek csak tanácsadói jogkörük van, döntéshozói nincsen. Így nem is lehet nemzeti kisebbségi autonómiáról beszélni. Ellentmondanak egymásnak a politikusok is, akik közül egyesek kulturális, mások pedig perszonális autonómiának nevezik ezeket a tanácsokat. Ebből is kiviláglik, hogy a Koštunica szerb kormányfő vezérletével működő (nem legitim, elektorok útján választott) nemzeti tanácsok nem tudják ellátni a kisebbségek megmaradását elősegítő feladatokat.

Az MNT munkáját az elmúlt csaknem ötéves időszakban elsősorban a hatékonytalanság és az eredménytelenség jellemezte. Nemcsak hogy a vajdasági magyarokat érintő számos fontos kérdésben illetéktelennek mondta magát, mint például a Magyarországon szerzett egyetemi oklevelek honosítása, a magyar nemzeti közösségünk tagjai bántalmazásának ügye stb., de még azokon a működési területeken sem tudott jelentősebb eredményt felmutatni, amelyek a törvény szerint megillették. Még amikor szándékozott is tenni valamit, szerb koalíciós partnerei megakadályozták ebben.

Az MNT-nek még a 2006. december 23-áig meghosszabbított mandátuma is már lejárt. A testület 2006. november 27-i ülésén elfogadta „az új MNT megválasztásáig terjedő – »legalább féléves« – időszak munkaprogramja” elnevezésű dokumentumot. A kérdés most már csak az, hogy kinek a nevében működik, és kit képvisel?

Ma már egyre többek előtt válik világossá, hogy a nemzeti tanács csakis akkor láthatja el a nemzeti érdekképviselőt, ha mi magunk hozzuk létre: általános magyar választás útján. Tisztában van ezzel a szerb hatalom is, hiszen a horvátországi szerbek érdekképviselője is hasonló módon valósul meg a horvát Száborban, s hasonló módon kívánja szavatolni saját szerb testvéreinek a megmaradást a szerb állam a kosovói régióban.

A civil szervezetek követelték, hogy a nemzeti tanács választását szabályozó törvény abból induljon ki, hogy a Magyar Nemzeti Tanács a magyar választói névjegyzéken szereplő magyar szavazópolgáraink közvetlenül leadott szavazata alapján legyen megválasztható.

5. Az alkotmány és az oktatási törvény biztosítja ugyan a magyar diákok számára az anyanyelven történő tanulást minden tantárgy (kivéve a szerb mint környezetnyelv) esetében, de ez több iskolában nincs szavatolva. Még olyan környezetben sem, ahol többen élnek a magyarok.

A szórványterületeken fokozatosan megszűnt a magyar tannyelvű oktatás az óvodától a középiskoláig (Közép-Bánátban és Dél-Bánátban, Dél-Bácskában, Szerémségben). A magyar tannyelvű általános és középiskolák tantárgyelőadókban szűkölködnek, miközben semmi sem történik az égető probléma megoldása, vagy akár az enyhítése érdekében. Reméljük, hogy az egyes helyeken jelentkező tanárihiányt enyhíteni fogják a Szabadkára visszaköltözött Tanítóképző Kar által kibocsátandó új magyar tanárok.

A hivatalos adatok szerint Vajdaság 325 általános iskolájából 274-ben folyik magyar nyelven oktatás. Valószínűleg az akár egy magyarul tanulható tantárggyal rendelkező iskolákat is ide sorolták. Az oktatási törvény kimondja, hogy 15 fő alatt is indítható osztály, külön engedéllyel. Nos, ezt a külön engedélyt sokszor nem kapják meg a szórvány magyarság diákjai. A magyar osztályokat vagy iskolákat a szerb osztályokkal/iskolákkal vonják össze, ami egyenes út a végleges asszimilálódás felé. Az ígérek ellenére még mindig nem rendezett a tordai és a magyarittabéi elemi iskolák helyzete.

Jelenleg a középiskolai tanulmányokat folytató magyarok egyharmada szerb tagozatra jár. És ez a szám egyre növekszik. Ki kellene alakítani (a tanárok segítségével) egy olyan kampányt, amelyben a diákok és a szülők figyelmét felhívják arra, hogy magyar tagozaton is el lehet sajátítani a szerb nyelvtudást, amire a későbbiek során szükségük lehet. Ehhez az államnak is úgy kell megszerveznie az oktatást, hogy az az európai követelményeknek megfeleljen.

6. A tankönyvek terén komoly hátrányok érik a magyar tanulókat. Szerb nyelven íródott tankönyvek fordításait kényszerítik a magyarokra, melyeknek kisebbik problémája a nyelvi és helyesírásilag nem kielégítő fordítás. Az igazi baj ezekkel (főleg a történelem- és földrajz-könyvek esetében) a kisebbrendűségi érzést kiváltó tartalom, a magyarság bűnös vagy másodrendű népként való bemutatása. Az ilyen tartalmú könyvek nagyban serkentik az asszimilálódást, hiszen fiatal korban a legkönnyebb befolyásolni az emberek érzéseit. Magyarországról behozandó, a szerbiai oktatási programmal összeegyeztethető, modern tankönyvekre van szükség. (A vajdasági horvátok már Zágrábban kiadott könyvekből tanulhatnak.)

Az új magyarországi és magyar tankönyvek behozatala továbbra is nehézkes és megoldatlan kérdés. Nagyon fontos, hogy ne csak adományok útján jusson el egy-egy nagyobb könyvszállítmány a Vajdaságba, hanem folyamatos és szervezett körülmények között.

7. Szerbia oktatásügyi törvénye kimondja ugyan, hogy a kisebbségeknek joguk van az óvodától az egyetemig az anyanyelvükön tanulni, az egyetemi oktatás terén ez mégsem érvényesül.

A szabadkai Magyarságkutató Tudományos Társaság kutatásai szerint a Vajdaságban az egyetemistáknak mindössze a 6 százaléka magyar anyanyelvű hallgató, míg a főiskolások számát figyelembe véve ez az arány 11 százalék. A tovább tanulók száma tehát jóval a demográfiailag elvárt 14,28 százalék alatt van, és mindössze a hallgatók egyharmada tanul anyanyelvén.

A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, a Civil Mozgalom, de a Vajdasági Magyar Demokrata Párt és még számos más értelmiségi is síkra száll egy önálló vajdasági magyar egyetem létrehozásáért. Természetesen, ehhez szükség lenne a magyar állam támogatására is. Mindazonáltal, a jelenleg pozícióban levő VMSZ-es tisztségviselők nagy része azzal érvel, hogy nincs elég magyar diák. Felvidéken működik magyar egyetem, Kárpátalján (ahol fele annyi magyar él, mint a Vajdaságban) főiskola létezik, hamarosan pedig az Ungvári Egyetem több magyar nyelvű szakot is indít, Erdélyben küzdenek a Babes-Bolyai Egyetem szétválasztásáért, de már számos komoly magyar felsőoktatási intézmény is működik. A Vajdaságban viszont semmilyen előrelépés nem látszik.

8. A kultúra területén van a vajdasági magyarság számára néhány fontos intézmény, amelyek finanszírozása csak részben vagy nem teljesen van megoldva. Ilyen a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség, a Forum Könyvkiadó, az Újvidéki Színház és a szabadkai Népszínház magyar társulata, amelyek működéséhez nélkülözhetetlen az állami támogatás, amire az állam ígéretet is adott.

8.1. A magyar amatőr színtársulatok és kulturális, valamint táncsoportok az önerő mellett magyarországi támogatásból tartják fenn a tevékenységüket. „Mintegy tízszer több támogatás érkezik Magyarországról az itteni kultúra támogatására, mint amit Szerbia hagy jóvá a nemzeti kisebbségek művelődési életére”¹⁸. Ezért a szerb kormány nem könyvelheti el eredménynek ezen szervezetek meglétét és működését.

Nem kell csodálkozni azon sem, hogy a Szerbiában hamarosan elfogadásra kerülő, a kultúráról szóló törvény tervezete szinte „mellőzi a kisebbségi kultúra fogalmát”, illetve „mindössze két helyen említi a kisebbségi kultúrát, akkor is csupán leíró jelleggel, gyakorlati haszon nélkül”¹⁹, a kisebbségi művelődési intézmények támogatásról pedig szó sem esik benne, nem tudni, hogy az állam hogyan kívánja megoldani a kisebbségi kultúra pénzelését²⁰.

8.2. A magyar nyelvű könyvek és a sajtó behozatala évek óta megoldatlan, és a magát demokratikusnak nevező hatalom sem tett semmit ennek a problémának az áthidalása érdekében. Emiatt a vajdasági magyarok kultúrája óriási és pótolhatatlan kárt szenved.

Az újvidéki Forum Könyvkiadó az idén, megalapításának ötvenedik évfordulójára megjelent bibliográfiája szerint eddig 2220 könyvet adott ki, zömmel, természetesen magyar nyelven. Eddig úgy tartottuk, hogy a vajdasági magyar szellemi élet az irodalom és művelődéstörténet terén összeforrt a Kiadóval. Átlagban véve évente 45 könyv jelent meg, de ha közelebbről elemezzük a bibliográfiát, kiderül, hogy a hetvenes-nyolcvanas években 55–60 könyv jelenhetett meg, az elmúlt másfél évtizedben viszont az évi produkció 20–25 címszóra csökkent, s azok is többnyire magyarországi támogatásból látnak napvilágot.

Egy időben teljesen szünetelt a Kiadó állami támogatása, most annyival jobb a helyzet, hogy a tartomány fedezi az ott dolgozók (tizennyolcra csökkent személyzete) szerény személyi jövedelmét és a rezsiköltségeket. Az írói megbecsülést is jelentő tiszteletdíjak viszont megalázóan alacsonyak, minek következtében a nevesebb írók az anyaországban vagy szlovákiai magyar kiadóknál publikálják könyveiket. Kapitális művek jelentek meg ugyan, mint Bori Imre irodalomtörténete, Gerold László írói lexikonja vagy Kalapis Zoltán háromkötetes életrajzi lexikonja, de befulladtak a sorozatok (Életmű, Esszék – tanulmányok, Kövek, Forum-kiskönyvtár), nincs regény vagy novellapályázat, egyszóval beszűkülés tapasztalható, s féltő, hogy bekövetkezik a Kiadó politikai irányítottsága is, ami az elmúlt húsz évben nem volt tapasztalható, mert ilyen szempontból függetlennek volt mondható. Köztudott ugyanis, hogy a Forum Könyvkiadó Igazgatóbizottsága elnökévé 2006. szeptember 28-án a Tartományi Képviselőház a VMSZ (most már tiszteletbeli) elnökét nevezte ki.

9. Vajdaság Autonóm Tartomány területén a kisebbségek nyelvének hivatalos használati jogát minden községnek külön-külön kell (ha akarja) bevezetnie. Kötelező ott bevezetni, ahol a községben az adott kisebbség legalább a 15 százalékát teszi ki a lakosságnak. Úgy gondolom, hogy a magyarságnak joga van ahhoz, hogy az egész tartomány területén hivatalos legyen a magyar nyelv használata. Hiszen a magyarok messze a legnagyobb népcsoport a szerbek után, és őshonos nép a Délvidéken.

Ifj. Korhecz Tamás tartományi kisebbségügyi titkár is – hatévi tisztségviselés után – rájött arra, hogy a magyar nyelv következetes használata érdekében „egy új nyelvtörvény meghozatala szükséges, amelyet összehangolnánk a többi releváns törvénnyel, az ellentmondásokat kiküszöbölnénk, és a nyelvhasználat lehetőségeit összehangolnánk a gyakorlattal”²¹. Ide kívánczik azonban a kérdés, hogy mit tett, vagy mit nem tett eddig ennek érdekében?

10. Számos példa bizonyítja, hogy ott, ahol a települések nevét magyar nyelven is kiírják, ezeket az elnevezéseket gyakran átfestik, vagy pedig, ami szintén gyakori, nacionalista jelszavakat írnak rá (Magyarkanizsa, Zenta, Bácskossuthfalva, Tiszaszentmiklós, Magyarittabé stb.). Ezzel nem csak a nemzetek közötti gyűlöletet szítják, de anyagi kár is keletkezik és rontják az ország (amúgy sem kimondottan nagy) tekintélyét.

Törökkanizsán hiába van hivatalos használatban a magyar nyelv, és hiába határozta meg az MNT a települések történelmi magyar neveit, ez idáig sem a helységnevtáblán, sem a köziratokon nem olvasható Törökkanizsa neve.

Törökbecsén is nehezen megy a magyar helységnevek gyakorlati alkalmazása. A liberális demokrata párti (LDP) többségi községi hatóság a hivatalos és nem hivatalos ellenvetések egész sorát hozta fel a Törökbecse község, Törökbecse város, valamint Beodra települések magyar nevei ellen. Így aztán Törökbecsén továbbra is a Novi Bečej, illetve a Novo Miloševo nevek kvázi magyar formájú használatát tartják elfogadhatónak. A községi okmányokon, a közintézményekben, még az önkormányzat hatáskörébe tartozó rádióban is ez a gyakorlat.

Mindez azzal is magyarázható, hogy a Tartományi Képviselőház mind a mai napig nem emelte kötelező jogi hatályra a Magyar Nemzeti Tanácsnak a vajdasági magyar helységnevek meghatározásáról szóló határozatát.

11. A vajdasági magyaroktól fokozatosan megvonják a tárgyilagos tájékoztatásra való jogot.

11.1. A vajdasági magyar médiumok, tájékoztatási eszközök fokozatos visszafejlődése figyelhető meg. Az anyagiakra hivatkozva a Magyar Szó napilap főszerkesztőségét Szabadkára költöztették, a Képes Ifjúság hetilapot már csak mellékletként, teljesen lezüllesztett formában lehet megkapni és a többi nyomtatott sajtó is rossz helyzetben van.

A Tartományi Képviselőház 2004. június 29-i ülésén határozatot hozott a lapkiadó közvállalatok alapítói jogának a nemzeti tanácsokra való átruházásáról. A Magyar Szó és a Hét Nap egyre kifejezettebben a belgrádi politikai érdekek szócsovévé silányul. Határozatot hoztak a Magyar Szó újvidéki szerkesztőségének a leépítéséről és Szabadkára való költöztetéséről. Több neves újságíró önként távozott a szerkesztőségből, így fejezve ki a szerkesztéspolitikával és a vállalat vezetésével való elégedetlenségét.

11.2. Az Újvidéki RTV magyar szerkesztőségében az utóbbi évtizedben foglalkoztatottak száma meglehetősen csökkent és a szerkesztőségek csak nagy erőfeszítések árán tudták végezni feladatukat, tekintettel az elavult technikára is.

1990 októberéig az Újvidéki TV magyar szerkesztőségében mintegy száz foglalkoztatott volt és még mintegy húsz külmunkatárs. A szerkesztőségnek, a munkahelyek legújabb besorolása szerint, mindössze 26 munkahelyet (ebből 21 újságíróit és 5 kisegítő személyzetit) hagytak jóvá.

Az 1990-es évben az Újvidéki TV programjának a 20,06%-át a magyar műsorok képezték, 2007-ben pedig mindössze 4,5%-át, ami drasztikus csökkenést jelent, s ez magával vonta a műsorok színvonalának csökkenését is. Külön problémát jelent, hogy nincsenek oktatási, tudományos és gyermekműsorok, valamint hogy nincs műsorcsere az anyaországi TV-házakkal. Mindez a vajdasági magyarok nyelvének és kultúrájának elszegényedéséhez vezet.

Az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségében 1990-ben 101 foglalkoztatott volt, most pedig mindössze 43. A szerkesztőség értékelése szerint a minőséges program sugárzásához legalább 67 személyre lenne szükség, vagyis még 24 személy felvételére.

11.3. Az önkormányzati tulajdonú rádiókat kötelező privatizáció alá vonják. Így hatalmas veszélybe kerül a kisebbségi magyar rádiózás (a kúlai, muzslyai, a nagykikindai, a szenttamási, a zombori rádió stb.), ami a szerzett kisebbségi jogok csorbításának tekinthető²². A VMSZ parlamenti képviselőcsoportjának kezdeményezését a privatizációs folyamat módosításáról elutasították. A szerbiai kormány ugyanis sokszor hivatkozik arra, hogy a környező EU-

s tagországokban sem megengedett, hogy állami médiumok működjenek, holott tudjuk, hogy Romániában, Szlovákiában, Magyarországon ma is működnek önkormányzati alapítású médiumok.

Mindez arra utal, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 8. szakaszában említett „szerzett jogok” védelme leginkább csak papíron létezik. Ezt a helyzetet mindenképpen rendezni kell, nehogy túl késő legyen.

12. A Milošević-korszaktól kezdődően jelentősen megromlottak az etnikai viszonyok is Vajdaságban.

12.1. A 2000 októberi változások után is folytatódott a kisebbségi jogok durva megszegése és az elkövetők ellen továbbra sem indítanak bünvádi és szabálysértési eljárásokat. A kisebbségi jogsérelmek és a kisebbséghez tartozók (a legtöbb esetben magyarok) elleni támadások pontos számát valójában senki nem is tudja. Az emberek ezekről nem szívesen beszélnek, mert félnek. Az incidensek miatt növekedett a nemzetek közötti feszültség, erősödött a nemzeti türelmetlenség és megromlottak a nemzetek közötti viszonyok, különösen észlelhető a fiatalok nemzeti alapon történő elkülönülése.

Péterrévén szerb menekültek gyermekeinek egy csoportja fél éve terrorizálja a helyi magyar fiatalokat. Eddigi több mint 20 magyar fiatalot vertek, vagy aláztak meg.

A nemzeti kisebbségi közösségek tagjai elleni sűrűsödő támadások és a nemzetek közötti feszültségek miatt az Európai Parlament (2005. január 28-tól 31-ig) ad hoc bizottságot küldött a Vajdaságba, amelyet Doris Pack asszony vezetett, majd a 2005. szeptember 29-i Vajdaságra vonatkozó állásfoglalásában „mély aggodalmát fejezte ki az emberi jogok ismétlődő megsértései, valamint a jog és a rend Vajdaságban tapasztalható hiánya miatt” és azonnali és – a hasonló jellegű cselekmények orvoslása, illetve jövőbeli megelőzése érdekében – hatékony fellépésre szólította fel (az akkor még) Szerbia és Montenegró hatóságait, valamint javasolta, hogy küldjenek EU-megfigyelőket (EUMM) a térségbe.

Az események hátterének a felderítésére a 2005. november 2-án létrehozott szerb kormánybizottság – ismereteim szerint – a mai napig nem ült össze, vagy ha összeült is, jelentését nem terjesztette a nyilvánosság elé.

12.2. A Vajdaságban a kisebbségek között most is jelen van a félelem, főként amiatt, egyrészt hogy Kosovo esetleges függetlensége után esetleg újabb szerb menekülthullám érkezik a tartományba, másrészt az EU országaiban illegálisan tartózkodó ismeretlen számú szerbiai állampolgár várható visszatoloncolása miatt²³.

A Kacin-jelentésről folytatott EP-vita során elhangzott az is, hogy „a szerb menekültek betelepítése veszélyezteti a régió etnikai arányainak, értékes sajátosságának fenntartását és hozzájárulhat az etnikumközi konfliktusok felerősítéséhez”²⁴.

Ezzel szemben Petar Lađević, az Ember- és Kisebbségjogi Szolgálat igazgatója „rossz lépésnek” nevezte a zentai községi képviselők október 12-ei nyilatkozatát arról, hogy a község nem rendelkezik kellő feltételekkel a Nyugatról visszatoloncolt romák befogadásához²⁵. A zentaiak „nem az egyéni beköltözés, hanem a szervezett betelepítés ellen foglaltak állást”²⁶, ezért ez az álláspont teljesen összhangban van az ET a kisebbségek védelméről szóló keretegyezményének 16. cikkével, miszerint az aláíró államok – tehát Szerbia is – „tartózkodnak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek a jelen Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak”²⁷.

Mivel Lađević úr (2006. június 22-i kinevezése óta) kifejtett tevékenysége, illetve semmittevése nem érdemelte ki a vajdasági nemzeti kisebbségek bizalmát, egyes nyilatkozataival pedig a vajdasági magyarok körében növelte a félelmet, javasoljuk a tisztességéről való leváltását.

12.3. A magyarverések folytatódnak: Temerinben 2007. október 6-án éjjel eddig ismeretlen, szerbül beszélő tettesek agyba-főbe verték, fejbe rugdosták K. Z. (34) temerini magyar fiatalembert. Mielőtt nekitámadtak, megkérdezték, hogy magyar-e, majd miután igennel válaszolt, elkezdtek rugdosni. A rendőrségen azt mondták neki, hogy öten verték.

A verést a szomszédok állították le, majd hívták a rendőröket, akik komoly sérülései ellenére nem a sürgősségire szállították, hanem előbb a rendőrségre. Az incidens után egy héttel pedig behívták a rendőrségre, hogy írja alá a vallomást, mely nem tartalmazta azt a részt, ahol a támadók megkérdezték, hogy magyar-e. Később az egyik rendőr azt tanácsolta neki, hogy ne hangsúlyozza, hogy nemzeti alapon történt a verés²⁸.

Tartomány-szerte nő az olyan magyarverések száma, melyek kárvallottjai nem vállalják a feljelentéssel járó újabb megpróbáltatásokat. Nem véletlen például, hogy a péterrévei szülők a panaszokhoz a nevüket csak kéthónapos gyötördés és testi-lelki megpróbáltatások után adták²⁹.

A mai napig sincs megoldva a temerini egyértelmű etnikai diszkrimináció esetében aránytalanul súlyos büntetést kapott magyar nemzetiségű fiatalok sorsa.

A szerb illetékesek nem csökkentették az embertelenül magas és aránytalan börtön-büntetések. A súlyos ítéletek szemmel látható célja az, hogy jelentősen csökkenjen a magyar fiatalok ellenállása, ha szerb kortársaiktól atrocitásokat kell elszenvedniük.

2007. október 23-án délután négy óra tájban újabb magyargyilkosság történt. A rendőrség holtan találta bajmoki Katymári úti tanyáján a 78 éves Ozvald Imrét. A mentőszolgálat orvosának nyilatkozata szerint erőszakos halálról van szó, ugyanis az idős bácsinak súlyos sérülései voltak a fején, kezén és felsőtestén. A helyszínelők feldúlva találták a házat³⁰.

Az utóbbi időben riasztó sajtóhírek jelentek meg magyarellenes megnyilvánulásokról egyes iskolákban is. Újabban az a hír járja, hogy az újvidéki Mihajlo Pupin elektrotechnikai iskola magyar diákjait a szerb diákok egy része folyamatosan zaklatja, hogy magyarellenes falfirkák jelentek meg a tanterem falain, hogy a magyar tagozatok tanáraihoz az igazgatónő megkülönböztetett módon viszonyul, és olyannyira megromlottak az emberek közötti viszonyok, hogy a legjobb tanárok, köztük magyarok is, elhagyják az iskolát³¹.

12.4. A rendőrség emberei több településen is összeírják az üres lakásokat, nem ritkán arrogánsan fellépve és engedélyek bemutatása nélkül behatolva a házakba. Egyértelmű, hogy a kisebbségi lakosság megfélemlítésének egyik újabb módjával állunk szemben. A belügyminiszter sumákol és tagad, miközben a terepen az akciók tovább folytatódnak.

12.5. Az 1941–1948-as magyar áldozatok számát ténszerűen mind a mai napig nem állapították meg. A tartományi tényfeltáró bizottság ezzel kapcsolatos munkáját lehetetlenné teszi az, hogy az egyes archívumok még mindig nem nyitottak, sőt vannak olyan levéltárak is, ahol elutasítják az együttműködést, vagy lehetetlenné teszik azt³². A szerbiai parlament mind a mai napig nem hozott határozatot a kollektív bűnösség elvének eltörléséről.

A vajdasági magyarság mély felháborodással értesült arról, hogy szeptember 24-én ismeretlen tettesek újból – a legdurvább módon – meggyalázták az 1944-es csúrogi ártatlan áldozatoknak emelt emlékművet.

Szerbiában nemcsak a kollektív bűnök és a tömeggyilkosságok maradnak föltáratlanok, de még emlékezni sem lehet a halottakra. Ezért ne csodálkozzunk azon, hogy erősödnek a radikálisok, és neofasiszták masíroznak Újvidéken.

13. A felsoroltak miatt Szerbiának sokkal többet kellene tennie a kisebbségek védelme érdekében, mint ahogy azt, az ezzel a témakörrel foglalkozó politikusok elismerik, mert továbbra is komoly eltérés mutatkozik egyrészt az elvileg elfogadott nemzetközi kötelezettségek, és másrészt a kisebbségek normatív és tényleges helyzete között. Ennek természetesen előfeltétele a nemzeti kisebbségekhez tartozók helyzetének valós felmérése, és az itt meglévő problémákkal való nyílt szembenézés, valamint azok hatékony megoldása érdekében egy időhöz kötött programnak az elfogadása.

A legfontosabb mégis, hogy a vajdasági magyar pártok a nemzeti közösségünket érintő alapvető kérdésekben közös álláspontot alakítanak ki és a szerb hatalom felé egységesen lépnek fel. Hogy ez megvalósítható-e, megmutatkozik majd az év végén esedékes tartományi és helyhatósági választásokon. Ha a magyar pártok között közös választási fellépés nem jön létre, annak további negatív hatása lesz a vajdasági magyarság egészére nézve.

14. A schengeni vasfüggöny 2008. január 1-jei leereszkedésével kapcsolatos reális félelmek tovább rontják a vajdasági magyarság közhangulatát, mivel tovább nehezül az anyaországgal való kapcsolattartás. A megoldás a kettős állampolgárság lenne, amit már Szerbia is támogat – amint azt Vuk Jeremić szerb külügyminiszter budapesti látogatása alkalmával bejelentette³³, csak az anyaország nem. Jeremić ugyanakkor azt mondta: „Ha menekültek érkeznek és ők szabad emberek, akkor ott telepednek le, ahol akarnak, és ha Vajdaságot választják, akkor nincsen törvényes eszköz arra, hogy ezt meg lehessen akadályozni”³⁴.

15. Végezetül leszögezhetjük: A vajdasági magyarság a volt Jugoszlávia egyetlen olyan népcsoportja, mely az utóbbi, csaknem két évtizedben nem ért el komolyabb eredményeket nemzeti önazonosságának megőrzése terén. A kisebbségi politika vajdasági sikertelensége annak a magyar külpolitikának is a következménye, amely nem támogatja megfelelő módon a határon túli magyaroknak az identitásuk megőrzésére irányuló törekvéseit.

Jegyzetek:

* Az értékelés 2007. november 7-i adatokkal kiegészített változata.

<http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=1595>, Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztálya, Reggeli Sajtófigyelő, 2007. november 3. és Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL, V. évf. 128. szám, 2007. november 8.; 130. szám, 2007. november 12.; 131. szám, 2007. november 14.; 132. szám 2007. november 15.;

1. Kacin: Položaj manjina bolji nego pre dve i po godine, Beta, Danas, 2007. augusztus 29., 3. o.
2. csin: EU és a vízumigénylés, Magyar Szó, 2007. október 1., 4. o.
3. Vajdasági Magyar Demokrata Párt: Romlik a vajdasági magyarság helyzete, HÍRLEVÉL, 2007. augusztus 14.
4. Bozóki Antal: Magyarok a Vajdaságban <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=tukor#1479> (2007. augusztus 27.), Miniszterelnöki Hivatal Nemzetpolitikai Ügyek Főosztálya, REGGELI SAJTÓFIGYELŐ, 2007. augusztus 28., Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL, V. évf. 95. szám, 2007. augusztus 29. és <http://www.mbk.org/php/index.php?newlang=hun>
5. Kárpáti János, MTI: „Szerbia jövője az EU-ban van”, <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=1581> – 2007. október 25.
6. S. Z.: Kiegyensúlyozott jelentés, Magyar Szó, 2007. október 27., 28., 5. o.
7. Ugyanott.
8. E. M.: Znatno bolji položaj manjina u Vojvodini, Građanski list 2007. október 31., 5. o. és Javult-e a kisebbségek helyzete?, <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=5919>
9. Ugyanott.
10. Lásd: K. I., Magyar zászló nélkül, Magyar Szó, 2007. október 23., 4. o.
11. S. Z.: Lappangó elégedetlenség, Magyar Szó, 2007. október 5., 20. o.
12. Badis Róbert: Hányan is vagyunk?, Magyar Szó, 2007. május 19., 20., Hétvége, II. o.
13. Új Esély, 2007. október 10., 1. és 3. o.
14. Ugyanott, 1. o. „Eredetileg az Alap költségvetése 22,8 milliárd dinár volt. 8 milliárdot a szerb kormány saját hatáskörében osztott ki. Ez a döntés egyértelműen megkárosította az Alapot”. (Ugyanott, 3. o.)
15. Az igazgató Takács Márta.
16. Pressburger Csaba: A bíróságon is magyarul, Magyar Szó, 2005. december 10., 11., Hétvége, 3. o.
17. Lásd a tartományi ombudsman 2004. évi jelentését (Godišnji izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2004. godinu, Novi Sad, decembar 2005.). Újabb adatot erről nem hoztak nyilvánosságra.
18. t. r.: Kultúratáplálás csak kiskanállal, Magyar Szó, 2007. november 7., 15. o.
19. t. r.: Mi hol vagyunk?, Magyar Szó, 2007. október 29., 4. o.
20. Ugyanott és a 18-as lábjegyzetben idézett írás.
21. Varjú Márta: Új nyelvhasználati törvény kell, Magyar Szó, 2007. október 13., 14., Hétvége, 14. o.
22. –pressburger–: Kalapács alatt három rádió, Magyar Szó, 2007. november 2., 1. és 4. o.
2007. november 2-án az újvidéki Vojvodina Sport- és Üzletközpontban megtartott árverésen eladták a Zombori Rádiót, a Szenttamási Rádiót és a Kúlai Tájékoztatói Központot. Az elsőt 398 000 dinártért kiáltották ki, de 3,7 millióért kelt el. A belgrádi Irena Vuksanović vette meg. A Szenttamási Rádió kikiáltási ára 151 000 dinár volt, Ivica Šmitić és társaié (a főszerkesztőé és a szerkesztőség tagjaié) lett 580 000 dinárért. A Kúlai Tájékoztatói Központért hárman licitáltak, a 193 000 dináros kikiáltási árat 5,2 millió dinárra növelték. A lapkiadással is foglalkozó központ új tulajdonosa Dragan Jovanović cservenkai újságíró.
A Vajdasági Magyar Szövetség erőfeszítései, hogy az önkormányzat tulajdonában levő médiumokat, amelyek kisebbségi nyelven is műsort sugároznak, ne kellejen privatizálni, eddig eredménytelen maradt. Lásd még: te, Megőrizni a kisebbségi médiát, Magyar Szó, 2007. november 1., 1. o. és kz, Bajk, Elkelték a rádiók, Magyar Szó, 2007. november 3., 4., 1. és 5. o. (<http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=5939> – 2007. november 3.)
23. Milorad Todorović, a szerbiai belügyminisztérium titkára azt nyilatkozta, hogy nem ismeretes, az EU összesen hány személyt akar visszatoloncolni, de 2003 márciusa óta 23 887 esetben adott át kérelmet Szerbiának, amelyben az unió országaiiban illegálisan tartózkodó szerbiai állampolgárok visszatoloncolását kéri. Tolonccegyzmény, Beta, Magyar Szó, 2007. október 30., 4. o. és S. B. – S. Č.: EU uputila 23.887 zahteva za vraćanje državljana Srbije, Danas, 2007. október 30., 3. o.
24. Szerbia és az EU: Vajdaság, vízumkönnyítés, uniós perspektíva, European Parlament Budapest, EPbudapest@europarl.europa.eu, EP Budapest hírlevél – 2007. 10. 30.
25. Lađević: Rossz zentai lépés, Beta, Magyar Szó, 2007. október 31., 4. o.
26. Juhász Attila: A döntés a lakosság megnyugtatót szolgált, <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=5920>
27. Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, Strasbourg, 1995. február 1., az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ kiadványa, Budapest
28. Temerin: Újabb támadás, Magyar Szó, 2007. november 3., 4., 8. o.
29. Részletesebben lásd: Ternovác István, Magyarelleses támadások Péterrévén, Vajdasági Magyar Demokrata Párt, HÍRLEVÉL, 2007. augusztus 11.
30. tm: Agyonverték a saját házában, Magyar Szó, 2007. október 26., 7. o.
31. Németh Zoltán: Egy iskola titkai, Magyar Szó, 2007. október 27., 28., 11. o. és Németh Zoltán: Lemondások, elbocsátások, Magyar Szó, 2007. november 3., 4., 11. o.
32. Németh Zoltán: Százezer áldozat, Magyar Szó, 2007. október 20., 21., Hétvége, 16. o. és Németh Zoltán, Járeki sikoly, Magyar Szó, 2007. október 27., 28., Hétvége, 14. o.
33. Szerbia támogatja a vajdasági magyarok kettős állampolgárságát, MTI, Magyar Szó, 2007. november 1., 2. o.
34. Ugyanott.